

مزار پژوهی

سعید طاوسی مسرور

۱- امامزاده اهل بن علی

بقعه تاریخی مشهور به امامزاده اهل بن علی در جنوب محله دولاب تهران به آدرس خیابان خاوران، ایستگاه امیرسلیمانی، خیابان خواجوی کرمانی، کوچه شهید سمنانی در محوطه سرسبز و پردرخت بوستانی به مساحت بیش از پانزده هزار متر مربع واقع شده است.

عکس‌ها از نگارنده - ۱۸ بهمن ۱۳۹۷

در گذشته نزد عامه مردم، بقعه این امامزاده را به دلیل رویش گل‌های زرد در این منطقه، به «امامزاده گل زرد» شهرت داشت اما امروزه این بقعه به نام آستان مقدس اهل بن علی شناخته می‌شود.

در گذشته از آنجا که به صاحب مزار به طور خلاصه اهل علی گفته می‌شده، عوام او را فرزند بلافضل امیر المؤمنین (ع) پنداشته‌اند در حالی که مدفون در این مزار از نوادگان امام حسن مجتبی (ع) است. محمد شریف رازی در کتاب *اختران فروزان طهران و ری* به درستی تشخیص داده که ایشان علی الاحول است که به مرور زمان به اهل علی مشهور شده است. نسب این امامزاده بر اساس *الشجرة المباركة فی انساب الطالبیه* اثر فخر رازی چنین است:

مزار پژوهی ۷۳

ابوالقاسم علی الاحول بن ابی عبد الله محمد بن عبیدالله الامیر بن عبدالله بن الحسن بن جعفر بن الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب (ع). ابن طباطبا در *منتقله الطالبیه* او را از کسانی دانسته که وارد ری شدند^۱ و این موید صحت مرقد فعلی منسوب به او است. ظاهراً لقب این سید، طست (معرب طشت/تشت) بوده اما وجه ملقب شدنش به این لقب دانسته نشد.

تصویر بنای قدیمی بقعه - از پایگاه emamzadegan.ir

بنا بر مشهور، کشاورزان این منطقه امامزاده را شهید کرده‌اند. درباره علت شهادت وی گفته‌اند که پای ایشان ظاهراً هنگام عبور از آب‌بند می‌لغزد و باعث خرابی آن می‌شود. یکی از روستاییان هم با بیل بر سر ایشان زده و ایشان را می‌کشد. روستاییان پس از درگذشت امامزاده

---

^۱. جلالی، ج ۲، ص ۳۰ - ۳۱؛ رجایی، ج ۱، ص ۱۰۲.

متوجه اشتباه خود می‌شوند و برای جبران کار خود، مقبره‌ای برای او می‌سازند. در گذشته، نقاشی مرد روستایی که با بیل امامزاده را می‌کشد، در داخل حرم به نحوی غیر استادانه، روی گچ کشیده شده بود اما امروز اثری از این نقاشی نیست. از دیگر مطالب مشهور در محل این است که قرن‌ها پس از دفن امامزاده، اهالی محل پیکر سالم وی را دیده‌اند.

ابعاد ضریح فعلی بقعه، دو متر در یک متر و شصت سانتی متر و ارتفاع آن نیز دو متر است. در ضریح در قسمت شمالی آن قرار دارد که با آب طلا تزیین شده است و بالای آن در زمینه طلایی نوشته شده است: «بسمه تعالی، ضریح مطهر اهل بن علی (ع) از نوادگان امام حسن مجتبی (ع) با نظارت اداره اوقاف و امور خیریه جنوب شرق تهران به سال ۱۳۸۳ ش ساخته و نصب گردیده سازنده: ابوالفضل ابوالحسنی میبدی».

پیش از تعمیر و توسعه بقعه که از ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۱ش صورت گرفت، روی دیوار دو طرف ایوان بنای قدیمی بقعه، در دوره سلطنت ناصرالدین شاه قاجار (حک: ۱۲۶۴ - ۱۳۱۳)، دوازده بیت شعر غالبانه به خط نستعلیق بر خشت بزرگ کاشی، به تاریخ ۱۳۰۸ [۱۲۶۸ش]، نوشته و نصب شده بود. در این شعر نیز امامزاده فرزند بلافضل امام علی (ع) معرفی شده است. این کتیبه‌ها بعد از الحاقات جدید در پیش‌فضای قدیمی بقعه نصب شده اما قسمت‌هایی از آن از بین رفته و ناقص است. اکنون پیش‌فضای جدید در جلو این پیش‌فضای قدیمی قرار گرفته و آن را از صورت ایوان بودن درآورده است. قسمت‌هایی از کتیبه قدیمی بقعه:

---

۱. در کتیبه‌ای در ضلع غربی قسمت بیرونی بنا آمده است: «ساخته شد به دست غلامعلی: شکرالله داد ۱۴۲۴ قمری ۱۳۸۱شمسی». تاریخ ۱۴۲۴ در ضلع جنوبی قسمت بیرونی بنا نیز درج شده است.

تاریخ ۱۳۰۸ و نام تولیت وقت (علی محمد بن هاشم) در انتهای کتیبه دیده می شود. تصویر قسمت های از بین رفته و ناقص کتیبه: *پتال جامع علوم انسانی*

همین اشعار در سال ۱۳۶۵ [۱۳۲۵ش]، با کمی تغییرات در برخی کلمات و تعویض نام متولی، به خط نسخ بر کاشی نوشته بالای سر در ورودی محوطه بقعه نصب شده است. صورت این کتیبه چنین است:

هو الله تعالی شانه

فی التاريخ سلخ رجب المرجب، من شهر ۱۳۶۵ من الهجرة النبوية

تبارک الله از این شوکت و جلالت و جاه کدام نور خدا خفته اندر این خرگاه
میان بقعه او لیس غیر الا هو ثنای حضرت او لا اله الا الله
ز رمز سوره اخلاص قلب او خبر است ز سر نکته توحید جان او آگاه
به شوکت و نسبش^۱ وجه انماست دلیل به تربت پدرش شان هل اتی است گواه
امامزاده آزاده اهل بن علی (ع) شهید گشته ز جور منافق گمراه
ز گلستان ولایت یکی همایون گل ز بوستان امامت یکی درخشان ماه
چه زلف لاله رخان قبه اش بلند و لیک بود چه روضه رضوان و جنت الماواه

۱. اصل: نصبش.

پدر چه شیر خدا باشدش چنین پسری
گناه اگر به تولای او بود طاعت
به زائر حرمش در طواف مرقد او
بلی اگر پسر مرتضی علی اهل است
محمد بن علیش بود مهین دربان
عمل رجب بنا، کاشی غلام کاشی‌پز

این محمد بن علی که در کتیبه فوق به عنوان بانی بنا معرفی شده، ظاهراً سید محمدعلی
پسر حاج سید حسن (۱۳۱۹ - ۱۲ رجب ۱۳۷۹ق / ۱۲۸۰ - ۲۱ دی ۱۳۳۸ش) است که تولیت
این بقعه را بر عهده داشته و قبرش در پایین پای امامزاده، کنار ضریح و زیر فرش‌ها واقع
است. شرح حال وی در شعری که روی قبرش نوشته شده، بازگو شده است:

الا ای که بر خاک من بگذری سزد گر به عبرت بر آن بنگری
مرا نام سید محمدعلی است دلم از فروغ علی متجلی است
به اهل علی تولیت داشتم از آن بر فلک پرچم افراشتم
ز تعمیر و تزین این بارگاه سر از فخر سودم به خورشید و ماه
شدی خدمتم از چهل سال پیش به پیری رساندم جوانی خویش
چو بودم در این آستان پاسبان شدم عاقبت خاک این آستان
کنون سر به پای شهی سوده‌ام که خدمتگذارش به جان بوده‌ام
شب عید میلاد شاه نجف علی آن وصی شه ما عرف
به هنگام ظهرم اجل دیده بست در آن دم که عمرم رسیدی به شصت
به هفتاد و نه سیصد و یک زار شدم «خوش دل» از لطف پروردگار

مرا هدیه این سنگ از هاشم است که چون من در این آستان خادم است در سمت راست این در، سنگ نوشته‌ای است که از جنس مرمر سبز رنگ است و روی آن نوشته شده است:

هو الله تعالی شانه

همچو گنج شایگان این بقعه در ویرانه بود سال‌ها موقوف عزم و همتی مردانه بود تا که شد سیدمحمد را علی یار و رفیق آنکه او خدمتگذار سابق این خانه بود خرج تعمیرات آن را بذل کرد از مال خویش چون که بر آل محمد عاشق و دیوانه بود اوّل سال هزار و سیصد و بیست و چهار روز نصب سنگ تعمیرات این کاشانه بود

دور تا دور این سنگ با سنگ سیاهی قاب گرفته شده، و پایین این سنگ سیاه نوشته شده است:

گرد شمع بقعه پر نور اهل بن علی چون (مجرد) شاعر خوش طینتی پروانه بود

منظور از سال ۱۳۲۴ در کتیبه فوق سال ۱۳۲۴ هجری خورشیدی مطابق با ۱۳۶۴ هجری مهشیدی است زیرا بر دو طرف سنگ سیاه چنین حک شده است: عمل حجت‌الله حجار. ۱۳۶۴ هجری.

قبرهایی در گوشه و کنار بقعه امامزاده و نیز در محوطه دیده می‌شود که نشان‌دهنده دفن اموات در محوطه بقعه در گذشته بوده است:

کتیبه قبری در شبستان بقعه با نامی جالب: قمریزه! قبری در محوطه بقعه که مدفن سرباز شهید حسین امیری (شهادت: تیرماه ۱۳۴۳) معرفی شده است. با توجه به زمان ذکر شده، علت شهادت دانسته نشد.

شبستان بقعه

قسمتی از ضلع شمالی بنای بقعه

کتابنامه

علاوه بر مشاهدات و تحقیقات شخصی نگارنده؛

- جلالی، غلامرضا و دیگران، درخت طوبی: تبارنامه سادات در متون کهن، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۹۴ش.
- رجایی، سیدمهدی، الكواكب المشرقة فی أنساب و تاریخ و تراجم الأسرة العلویة الزاهرة، قم: کتابخانه عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۴۲۲.
- سروقدی، محمدجعفر، بقاع متبرکه استان تهران، تهران: اسوه، ۱۳۸۴ش.
- شهیدی، حسین، سرگذشت تهران، تهران: راه مانا، ۱۳۸۳ش.

- <http://www.emamzadegan.ir/emamzadehbank/show-21643.aspx>

تاریخ بازیابی: ۱۵ تیر ۱۳۹۸ ( )